VASILE C. IONIȚĂ

GLOSE LA *DICȚIONARUL TOPONIMIC AL BANATULUI*. COMPLETĂRI ȘI ÎNDREPTĂRI

Cercetarea materialului toponimic din Banat, a celui rezultat din anchetele efectuate direct pe teren sau preluat din izvoare scrise, redactarea şi apoi publicarea DTB[1] nu au beneficiat de condiții prielnice.

Cauzele sunt multiple: o sarcină mult prea grea pentru un colectiv restrâns, absența unei „publicități" corespunzătoare care să provoace şi să determine îndreptări din mers, toate acestea şi altele au făcut ca DTB, cu toată incontestabila sa valoare şi utilitate, să apară, atât cât a apărut, împovărat de o serie de carențe asupra cărora (a câtorva doar) mă voi opri în cele ce urmează.

1. Banatul dispune de un registru de cadastru minuțios întocmit între anii 1873 şi 1914 (şi mă refer la aşezările montane şi colinare ale actualului județ Caraş-Severin, situația celui care priveşte Timişul nefiindu-mi cunoscută), existent la Oficiul de Cadastru şi Organizare a Teritoriului din Reşița. L-am cercetat împreună cu regretatul profesor Octavian Răuț în iarna anului 1974–1975, în vederea redactării unui volum de studii pe care l-am semnat amândoi[2]. Şi din cauza condițiilor vitrege în care am cercetat mapele cadastrale, dar şi dintr-o anumită grabă impusă de termenul apariției volumului amintit, extragerea datelor nu s-a făcut riguros ştiințific, neglijând, mai ales, informațiile morfogeografice, administrative, funciare etc., pe care filele de cadastru le cuprind.

După câțiva ani am reluat cercetarea registrului cadastral, dar numai referitor la aşezările din bazinul superior al Văii Timişului, în scopul întocmirii tezei de doctorat, susținută la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, în 19 decembrie 1980[3]. Această a doua încercare şi-a propus copierea într-o anumită manieră a hărților, localizarea fiecărui obiectiv topic, după care, prin anchete întreprinse pe teren cu doi-trei informatori pentru fiecare localitate, am comparat materialul de acum un secol cu cel existent la data anchetelor (1978 – 1980).

Fără legătură cu tema tezei de doctorat, pentru că bazinul Văii Bârzavei (cursul superior) nu beneficia de un registru cadastral, am cercetat cărțile funciare

---

[1] Vasile Frățilă, Viorica Goicu, Rodica Suflețel, *Dicționarul toponimic al Banatului,* vol. I – VII *(A – O),* Timişoara, 1984 – 1994; la acestea se adaugă DTB, litera *R*, apărut în SCO 7, p. 267-327.

[2] Octavian Răuț, Vasile Ioniță, *Studii şi cercetări de istorie şi toponimie,* Reşița, 1976.

[3] Cu titlul *Toponimia cursului superior al Timişului* (Banat).

DACOROMANIA, serie nouă, IX – X, 2004 – 2005, Cluj-Napoca, p. 211-220

ale localităților aflate între Văliug şi Moniom, de-a lungul cursului Bârzavei, până în hotarele Târnovei şi ale localităților caraşoveneşti, confruntat cu realitățile de pe teren în anchete efectuate împreună cu prof. Marcu Mihail Deleanu până la Cuptoare, apoi am continuat ancheta singur. Folosindu-mă de materiale cartografice existente, am completat câteva hărți pe sectoare cu materialul rezultat în final. O parte a materialului a fost publicată, după ce a fost prezentată la un simpozion iugoslavo-român[4]. În sfârşit, întreg materialul a fost predat cercetătoarelor Viorica Goicu şi Rodica Sufleţel în vederea folosirii lui pentru DTB.

O cercetare a registrelor de cadastru, precum şi a cărților funciare era un efort peste posibilitățile celor două autoare ale DTB (Vasile Frățilă ocupându-se cu partea etimologică a materialului recoltat). Pot afirma că principalele (cele mai multe absențe) din DTB se datorează acestei situații, dar, fără intenția de a reproşa autorilor, trebuie totuşi să recunoaştem că nu a lipsit nici o anumită superficialitate. Că afirmația mea nu e făcută gratuit se va vedea din observațiile expuse în continuare, etichetate ca fiind *completări* şi *îndreptări.* Ele reprezintă un număr infim din cele care există în materialul publicat până acum. Anexele (copii după registrele cadastrale) dovedesc dimensiunea absențelor din DTB.

a. Cercetând manuscrisele învățătorului Vasile Nemiş, autor al unei monografii a localității Eftimie Murgu (Rudăria), manuscrise care conțin material onomastic (antroponimie şi toponimie) şi care nu a putut fi publicat, am găsit o seamă de toponime pe care nu le-am regăsit în volumele DTB.

Alânga Mare, o poiană de cca 2 km lungime şi de 200-300 m lățime, de-a lungul căreia curge Rudărica, afluent al Rudăriei, înconjurată de pădure, conține un entopic *(h)alângă,* prezent tot aici în numele topice *Alânga lui Drăgan* şi *Alânga lui Radoslav.* Singurul toponim înrudit cu acestea şi menționat de DTB este *„Alânc Şes arabil s. Leucuşeşti – Tm.”*, pentru care se stabileşte etimologia: „cf. *halângă* ‘tufiş mărunt’, ‘vie cu viță mare’ (DA, SCRIBAN), prin schimbare de gen...” (I, 9-10), etimologie valabilă şi pentru cele trei toponime absente din DTB, cu precizarea că în al doilea şi în al treilea avem două antroponime existente în nomenclatorul antroponomastic românesc (DO, 266; 356).

b. Nu se poate afirma că muntele *Domogled* de la Băile Herculane este un obiectiv geografic oarecare, de importanță minoră. Oricare a fi motivele absenței lui din DTB (o scăpare în cursul redactării, considerarea acestuia ca fiind cărturăresc, dat de geografi, de turişti etc.), necuprinderea lui în DTB nu se justifică. I-am semnalat absența (T, V, nr. 34, 18 februarie 1994, p. 4, de unde extrag câteva observații); încerc, totodată, şi o explicație etimologică a numelui topic *Domogled.*

Cronicarul Banatului, Nicolae Stoica de Hațeg, îl pomeneşte şi chiar îl explică, „demonul etimologiei” încercându-l adesea. După ce prezintă vechimea şi

[4] Tema comunicării prezentate la Al III-lea Simpozion iugoslavo-român, Zrenjanin (Iugoslavia), octombrie 1974, a constituit-o doar toponimia slavă din bazinul superior al Bârzavei; vezi *Contribuții* 1, p. 61-78.

frumusețea stațiunii balneoclimaterice de pe Cerna, vorbind despre cei care vizitează băile, scrie: „Ei urcă pe muntele Băilor, Domogledul sau Häuserchauer (perspectivă spre casă), înspre Țara Românească”[5].

Lăsând la o parte gândul înaripat al cronicarului şi generalizarea semantică a cuvântului *casă* pe care o identifică, justificat lingvistic, cu *patrie,* cu țara comună tuturor românilor, Domogledul este, în ultimă instanță, un fel de *Belvedere,* nume propriu, dar şi comun, căci *belvedere* înseamnă „construcție aşezată pe un loc ridicat, de unde se poate privi departe”, dar şi „loc, terasă, platformă de unde se vede departe” (DEX). Tocmai ceea ce este Domogledul şi ceea ce semnifică toponimul descompus în cele două elemente componente lexicale de origine sârbească: *dom* „casă, locuință” şi particula postverbală *gled-* (< *gledati* „a privi”).

N. Stoica de Hațeg era – după cum se ştie – un bun cunoscător al unor limbi străine (printre care, sigur, sârbo-croata, germana, maghiara), încât ştia că s-cr. *dom* are o mai largă semnificație decât relativul său sinonim *kuća,* căci *dom* înseamnă şi „neam”, „familie” şi, prin extensie semantică, „patrie”.

Chestiunea, am putea spune ciudățenia chiar, este alta. Oare metafora, toponimul-metaforă *Domogled* a tradus un preexistent nume topic românesc, ca în atâtea alte cazuri, dintre care cităm existența românescului *Strâmba,* în partea dinspre munte a hotarului Teregovei, şi reflexul slav aflat pe vale, *Criva*? Admițând că a existat un nume topic românesc cu aceeaşi semnificație, acesta n-a putut fi dat de oamenii simpli, sătenii localităților din jur, căci, oricât am fi de îngăduitori, ca să nu spun creduli, apartenența de neam la Țara Românească nu poate fi pusă în asemenea termeni. Acest lucru nu schimbă însă situația, nu îndreptăţeşte omiterea oronimului din lista toponimelor aparținătoare zonei. Chiar dacă din punct de vedere strict etimologic originea toponimului este plauzibilă, rămâne neelucidată motivația acordării lui, principiu pe care îl includ printre condițiile obligatorii în stabilirea etimologiei unui cuvânt, în general[6].

c. Un alt nume topic absent din DTB este *Fera,* de fapt o pereche *Fera Mare* şi *Fera Mică,* afluenți ai *Bejnei,* aceasta vărsându-se în *Valea Mare,* care, la rândul său, este afluent al *Timişului.* I-am semnalat absența în articolul *Un toponim ciudat:* ***Fera*** (T, VIII, nr. 166, 18 iulie 1997, p. 4).

Bejna este glosată de DTB, nu însă şi un alt afluent al pârâului, *Bejnuța* (în varianta unui al doilea informator, *Bejnița*), dar singurele informații sunt acestea: „Pârâu s. Poiana, Prisian, Petroşnița – CS: izvorăşte din Cucuiu Ostâvârlui şi se varsă în Valea Mare. – Et. nec.” (DTB I, 65).

---

5 Nicolae Stoica de Hațeg, *Scrieri. Cronica Mehadiei şi a Băilor Herculane. Poveşti moşăşti. Varia.* Ediție întocmită de Damaschin Mioc şi Costin Feneşan, Timişoara, 1984, p. 12.

6 Vezi articolul *Aspecte ale procesului de denominație în toponimie*, în *Contribuții* 1, p. 55 şi urm., de unde desprind doar câteva principii: *a.* criteriul rarității; *b.* criteriul absenței; *c.* criteriul transferului de sens; *d.* pierderea conținutului semantic; *e.* calcul toponimic; *f.* etimologia populară; *g.* împrumutul; *h.* criteriul contaminării; *i.* valoarea de impresie a peisajului (acesta, discutat la p. 183).

Etimologia hidronimului *Bejna* se dezvăluie cu uşurinţă cercetând spectrul toponimic al spaţiului slav, făcând, mai întâi, precizarea că zona în care se găseşte este puternic impregnată de toponime cu aspect slav, întâlnind aici ambele straturi (şi cel slav vechi, şi cel de dată mai târzie, sârbo-croat).

O foarte valoroasă lucrare de sinteză, un „manual de toponimie slavă”[7] „păcătuieşte” prin faptul că teritoriul limbii române nu a fost luat în considerare. Motivul nu este acela că românii nu aparţin lumii slave, căci numeroase nume topice slave sunt semnalate de autor în spaţiul elin, ci, probabil, altele sunt cauzele absenţei. Oricum, toponomaştii români nu ar trebui să ocolească această lucrare, căci, ignorând-o, ne lipsim de o sursă cu ajutorul căreia putem explica multe toponime de origine slavă, cum este şi cazul hidronimului *Bejna.*

Reiau sugestiile făcute cu privire la originea toponimului *Bejna* (T, VI, nr. 23, 3 februarie 1995, p. 4), mai ales că, se pare, *Bejna* şi *Fera* au un element comun în ceea ce priveşte motivaţia de la baza denumirii lor.

Sl. *běžati* „a fugi”, pe care îl regăsim în dr. *băjenie* (*bejenie*) „fugă în masă, spre munţi, în codri...” (DA), a putut fi folosit în denumirea unui curs de apă, plecând de la caracterul acestuia: „repede”, „impetuos”. Autorul lucrării mai sus menţionate dă exemple de hidronime create de la acest verb, existente în Bulgaria, Grecia, Serbia, Macedonia, Croaţia, Cehia, Polonia, Ucraina şi Rusia, deci în toată lumea slavă, de la est la vest şi de la nord la sud. Este firească prezenţa sa în spaţiul românesc, „insulă latină într-o mare slavă”.

Originea antroponimică a hidronimului *Fera* este puţin probabilă. Singurul loc unde am aflat un antroponim, nume de familie, *Fera,* este dicţionarul lui Iorgu Iordan, care îl socoteşte de origine bulgară, dar, pe lângă descendenţa sa, discutabilă, se adaugă absenţa unor informaţii minime cu privire la zona în care a fost înregistrat, precum şi la frecvenţa sa. Aş mai adăuga încă un fapt nu lipsit de importanţă. Numele unor oameni nu se dau apelor decât doar dacă acestea străbat teritorii, proprietăţi, moşii stăpânite de unele persoane notabile, cum este cel din apropiere, *Măcicaş* (*Contribuţii* 1, p. 108 şi urm.).

Nu este exclus ca *Fera* să exprime o stare de lucruri specifică vremurilor de bejenie, evocate şi de alte cuvinte conservate în toponimie, cum ar fi cazurile *zbăgurilor* „locuri de refugiu”, pietrificate în nume de locuri, analizate cu alt prilej (*Nume de locuri,* p. 117-118). Însuşi hidronimul *Bejna,* dat fiind sensul etimonului său înrudit cu cel al lui *bejenie* (vezi mai sus), s-ar putea să nu se refere la caracterul cursului, ci să evoce şi el vremurile când văile Bejnei erau locuri de refugiu.

Pentru ca afirmaţia să nu treacă drept gratuită şi hazardată, se cuvine analizat numele topic *Fera,* excluzând originea sa antroponimică din motivele arătate. *A (se) feri* a avut înţelesul fundamental „a ţine o sărbătoare [...], a păzi, [...], a serba”. De-a lungul evoluţiei sale semantice, sensurile s-au diversificat (v. DA), până a ajuns să semnifice „a se păzi”, apoi „a evita, a ocoli” şi „a se adăposti” –

[7] Vladimir Smilauer, *Handbuch der slawischen Toponomastik,* Praga, 1970.

DA (sub *III.2.*); înainte de a enumera diversele sensuri, le rezum cu următoarele cuvinte: „De obicei ne păzim de o primejdie, de un rău etc., evitându-l, ocolindu-l, apărându-ne de el...” (DA). Etimologia cuvântului nu este clară, făcându-se doar observația că se găseşte şi în dialectele româneşti din sudul Dunării (cf. mgl. *mi fires* „mă feresc, mă păzesc”) şi că, probabil, este de origine latină.

Vorbind despre tipologia satelor din anumite zone, R. Vuia scrie că adăposturile oamenilor „se feresc să nu fie în *mejdia* drumului” şi că această „*fereală* de drum” este „un obicei vechi de pe vremea *răutăților,* adică a răzmerițelor, când căsenii căutau să se ascundă sau să fugă în vreme ce duşmanul încerca să pătrundă în ogradă (Măidan – Caraş)”[8].

Principiul câmpurilor semantice este un argument în plus pentru a susține o atare aserțiune[9], căci în acelaşi areal geografic se află *Bejna, Fera* şi *Zbăgul* (Borlova), *Poiana Zbăgului* (Ilova), ca să nu mai vorbim de mărturiile lui N. Stoica de Hațeg cu privire la evenimentele petrecute în această parte a Banatului, cu obişnuitele fugi în munți, în zbăgurile văilor, în desişul pădurilor, unde oamenii puteau sta o vreme feriți de primejdie (*Nume de locuri,* p. 117-118). Este drept că relatările cronicarului se referă la o epocă târzie, dar ele, acele vremuri frământate, au fost cu atât mai apăsătoare în epocile anterioare, timpurii.

Date fiind desele perechi întâlnite în zonă (nume topic românesc, nume topic de origine slavă, acesta fiind reflex al numirilor româneşti preexistente), îndrăznesc să cred că *Fera* este, temporal, un toponim anterior *Bejnei* şi corespunde şi poziției sale în zone aflate spre munte față de *Bejna,* ca albie colectoare poziționată într-o zonă mai joasă.

d. În continuare şi în încheierea seriei puținelor exemple pe care le-am ales dintre cele absente în DTB, mă opresc asupra unei văi de regulă cu apă, în rare cazuri secată, aflată în cea mai mare parte a sa pe hotarul localității Cornereva, vale numită *Iuta,* nume-matcă de la care şi-au luat denumirea *Gura Iuții,* respectiv „gura văii Iuta”, apoi, un deal din apropiere, *Cracul Iuții* şi *Zgăul Iuții.*

La origine, *Iuta* provine din adj. *iute*, cu sensul său primar referitor la gustul unor plante sau alimente. Înțelesul s-a extins şi *iute* i se spune şi unei dureri „grele, dure, cumplite”, precum şi unor metale (cf. *iute ca oțelul,* adică „tăios”); cu referire la un ins, când se spune că e *iute,* înseamnă că e „aprig (la mânie)”; sau e „harnic” etc. Toate aceste sensuri s-au dezvoltat pe teren românesc, după cum socoteşte DA (s.v.). Ca adverb, *iute* se referă la caracterul unei acțiuni, cum ar fi, în cazul nostru, felul cum curg apele văii respective, în cazul unor precipitații abundente, al unor ploi torențiale. În graiurile Banatului se cunoaşte varianta *iut,* ca adverb, mai apropiată de etimonul slav (cf. *ljut*). Se spune, de exemplu: „Iut să vii acasă!”.

---

[8] Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor,* vol. II, Bucureşti, 1980, p. 81.

[9] Aşa cum în mod deliberat edilii unor oraşe grupează numele de străzi pe câmpuri semantice, mai bine-zis pe domenii (nume de scriitori, muzicieni, apoi denumiri ale unor obiective geografice din vecinătate etc.), la fel observăm că, într-un anumit areal, alături de *Purcăreața,* se află *Văcăreața, Fătăciunea* (cu referire la locul unde fată animalele) etc.

Aşadar, *Iuta,* ca hidronim, se înscrie în seria apelor numite *Repedea, Bistra, Sebeş* ş.a. (vezi *Toponimia*, p. 121-124).

Într-o altă parte a Banatului, între Gârnic şi Padina Matei, am înregistrat un povârniş numit *Priporul al Iute,* îmbinare tautologică, deoarece în acest caz *iute* înseamnă „abrupt", chiar dacă nu e prins în seria sinonimică a lui *abrupt* (DSLR). DA îl menționează pe *iute* într-un context care confirmă sinonimia: „(despre urcuş) repede, țepiş [...], greu de urcat; aspru", „suiş, coborâş iute", şi-l trimite la *abrupt.*

Pornind de la această situație, aş sugera o altă etimologie pentru *ițan* „nume dat unor locuitori de la munte (?)". Îndoiala marcată prin (?) se datorează exemplului prea puțin edificator pentru sensul dat: „Ghicitoare, pe care n-au dovedit-o nici ciobanii, nici mocanii, nici țurcanii, nici ițanii". Vecinătatea în care apare *ițan (cioban, mocan, țurcan)* nu justifică îndoiala. În privința etimologiei date de DA, aceasta e îndoielnică: „probabil, din *ițe*, cu suf. *-an*; cf. *iț*". Cred că *ițan* provine mai degrabă dintr-un inițial **iuțan* (aşa cum este *iuțar,* soi de burete), din care a rezultat *ițan* prin poziția precară a lui *-u-* neaccentuat.

Denumirea a fost dată acestor locuitori ai înălțimilor fie plecând de la felul cum se mişcă aceştia (iuți în felul de a merge), în comparație cu locuitorii de la câmpie (cojanii), fie cu referire la „urcuşurile" şi „coborâşurile" pe care ițanii le înfruntă.

2. În această ultimă parte a notelor mă opresc asupra a trei nume topice menționate în DTB, dar față de care considerăm necesare unele îndreptări (sau simple completări) privitoare la etimologia propusă de autorii DTB.

a. *Bigăr* este un nume topic larg răspândit în partea montană a Banatului şi în județul vecin, Mehedinți[10]. DTB dă un număr mare de exemple, de regulă compuse din apelativul topic *bigăr* şi un determinant: *Bigăru Boii* (Stăncilova), *Bigăru lui Berbencea* (Şopotu Vechi) ş.a. De asemenea, în Caraş-Severin există o aşezare cu acest nume, *Bigăr,* sat întemeiat la 1826, odată cu aducerea unor colonişti din Boemia.

În ceea ce priveşte entopicul *bigăr,* autorii DTB fac observația că acesta nu este menționat de dicționarele româneşti, că este folosit şi în Clisura Dunării, că la Berzasca a fost explicat ca „locul unde apare la suprafață o apă subterană, într-o regiune carstică", sinonim cu *izbuc.* Apelativul topic *bigăr* este înrudit cu s-cr. *bigar* „stalactită", cu bg. *bigor* „peşteră"; în Peninsula Balcanică termenul apare „şi în macedoneană: *bigor,* şi în albaneză: *bigorr*; în Serbia există şi un toponim *Bigar,* apoi un izvor *Bigor* (în Macedonia)" etc. În concluzie, se spune că „Apelativul găsindu-se doar la sârbi, bulgari şi macedoneni ca şi la albanezi trebuie să fie preslav, de origine traco-ilirică", apoi se indică sursele respective şi se încheie cu părerea că „în română apelativul poate fi autohton" (DTB I, 81). În dialectul macedoromân *bigă* are sensul „piatră, rocă" şi se găseşte şi ca nume topic, *Bigă* (DDA, 271), mențiune pe care DTB nu o face fie pentru că le-a scăpat autorilor, fie că nu socotesc întemeiată înrudirea între dr. *bigăr* şi ar. *bigă.*

---

[10] Vezi Rodica Sufletel, *Despre termenii geografici populari din Banat,* în *Filologie XXV. Lingvistică,* Timişoara, 1982, p. 81; idem, *Termeni hidrografici în toponimie* (I), în *Caietul Cercului de Studii,* II, Timişoara, 1984, p. 74.

T. Papahagi trimite ar. *bigă* la alb. *bigor* şi-l consideră înrudit etimologic cu dr. *Bihor,* menționând că şi în Serbia există un *Bihor.* Despre alb. *bigorr* spune că are înțelesul „soi de piatră calcaroasă, poroasă”, dar nu pomeneşte eventualitatea vreunui element preslav. În sfârşit, diferențele semantice dintre „piatră de calcar”, „stalactită”, „peşteră” şi „izvor într-un ținut carstic” nu sunt de natură de a ne contraria, căci sunt fireşti, aparținând unui câmp semantic bine definit.

b. Explicația dată cunoscutei localități de pe Valea Bistrei, *Marga,* este una antroponimică, socotindu-se că la originea numelui topic ar sta hipocoristicul *Marga*, de la *Margareta,* nume de botez feminin, dar se invocă cu incertitudine şi termenul geologic vechi *margă* pentru „marnă” (DTB VII, 15).

În primul rând, data primei atestări documentare a localității, adică anul 1470 (DIT I, 378), este, fără îndoială, mult târzie față de vechimea aşezării, care se află într-o zonă intens populată pe vremea romanilor şi, foarte probabil, şi înaintea venirii acestora. C. Suciu o identifică cu *Pons Augusti,* fără să citeze sursa. Este important să amintim că la Zăvoi, localitate aflată la cca 10 km spre vest față de Marga, a fost descoperită o fortificație de pământ, precum şi zidire veche, iar după opinia unor istorici aici s-ar fi aflat o aşezare romană de tip *mansio*, numită *Augmonia* sau *Agnavis* (DIVR, 23)[11]. Acest lucru ne îndreptățeşte să admitem existența unor aşezări „satelit”, printre care, probabil, s-a aflat şi Marga actuală.

Există încă două localități cu denumirea de *Marga*: una în jud. Alba, cealaltă în Mehedinți. Acestora li se poate adăuga *Măргaia* (Alba) şi *Măргău* (Cluj), provenite, ipotetic, dintr-un *Marga,* hipocoristic al lui *Margareta.* Fiecare dintre ele comportă explicații diferite, pe noi interesându-ne *Marga* bănățeană. Faptul că documentele medievale atestă un prenume feminin *Margareta,* soție a lui Nicolae Tincovan din Căvăran (DMB, 69), nu poate fi luat ca dovadă în sprijinul ipotezei că originea denumirii localității ar fi antroponimul *Marga.*

Fără a exclude categoric originea sa antroponimică, sugerăm o altă explicație a numelui de localitate *Marga,* cea din Valea Bistrei. Poziția sa geografică, importanța zonei în epoca romană şi, probabil, şi în cea preromană, străvechea îndeletnicire a păstoritului din această parte a Banatului sugerează că *Marga* conservă lat. **malga* „gospodărie la munte”, din care provin numeroşi termeni în idiomurile latine vestice, printre care *malga* „păşune”, *malgés* „loc care are sub controlul său păşunile din jur”, apoi tot *malgés,* dar cu sensul „păstor”, căruia i se adaugă *malgar* şi *margé* „vânzător de lapte”, precum şi *malgarița* „lăptărie” (REW, 526a)[12].

[11] Cf. „Zăvoi [..] aşezare situată [...] pe ruinele unui castru şi [ale] aşezării romane Acmonia” (Dumitru Țeicu, *Banatul montan în Evul Mediu,* Timişoara, 1998, p. 398).

[12] Ovid Densusianu, în *Irano-romanica,* scria: „Formele romanice arată că trebuie să plecăm de la **malg-,* nu **marg-*. În iraniană *r* > *l* este frecventă. Nici unul din graiurile iranice nu ne dau, e adevărat, acest cuvânt cu *-lg-* în loc de *-rg-,* cel puțin nu știu să fi fost semnalat, dar putem admite că acest fonetism a existat în vreunul din dialectele iranice care au transmis elementele păstorești latinilor” (în „Grai și suflet”, I, nr. 1, p. 237). Incertitudinile care plutesc asupra trecerilor de la iranică la latină nici nu ne privesc în cazul de față. Argumentele expuse mai sus și mărturiile din idiomurile romanice vestice pledează pentru conservarea în numele topic *Marga* a unui element relict latin, care s-ar adăuga astfel celor semnalate în altă parte (Nume de locuri, p. 227-238).

c. Sub titlul *Toponime – poreclă* (T, V, nr. 183, 16 sept. 19, p. 4), am propus o altă etimologie decât cea propusă de DTB pentru numele topic *Mânău,* neexplicat etimologic de DTB.

Mânea este „un pârâu cu două brațe” (Băuțar), explicat din *Mânea,* nume de persoană (cf. DNFR, 311), deci originea sa ar fi antroponimică (DTB VI, 48).

Mânău, „pârâu”, care „vine de la ierugă şi se varsă în Timişina”, nu mai este asociat cu vreun nume de persoană, deşi acest lucru e plauzibil, căci suf. *-ău* se pretează la crearea de porecle: cf. *bălălău, lingău, mâncău, trăncălău* ş.a. (DI), toate derivate din verbe, încât, respectând categoria gramaticală a temei, un **mânău* ar trebui să provină din *a mâna.* Evident, nu este exclus, dacă ar exista ca nume comun, să derive şi dintr-un adj. (cf. *spânău*) sau dintr-un substantiv, cu exemple numeroase (DI).

Numai că, în ambele cazuri, tema este *a mâna,* care are sensul, pe lângă altele, şi „a pune în mişcare, a acționa”; cf. „Văile care mânau piule nu înghețaseră niciodată” (DLR, s.v., sensul *5.*).

Se consideră că porecla este o categorie antroponimică, că în calitatea sa de supranume golit de conotații sau cu o adresă precisă etc. se acordă doar oamenilor, fapt ce nu corespunde adevărului, căci multe dintre numele date animalelor sunt un fel de porecle, iar când e vorba de lucruri neînsuflețite numite într-un anumit fel, pornind de la o metaforă, putem socoti că şi acestea sunt un fel de „porecle”. Le-am considerat porecle toponimice şi le-am exemplificat cu nume de locuri, ca *Păpuşa, Cioara, Pâcleşa, Setea* ş.a. (*Contribuții* 1, p. 58-59).

Cred că şi în cazul celor două nume de ape, implicate în punerea în funcțiune a unor mori (sau a altor instalații), au fost numite *Mânea,* respectiv *Mânău,* pornind de la semnificația lui *a mâna*: „a pune în mişcare, în funcțiune”. Chiar informațiile date anchetatorilor DTB întăresc această părere: *Mânea* este în legătură cu *Ieruga,* canal (Sacu), despre care se precizează că „a mânat apa la moară”, iar despre *Ieruga* se spune că „vine de la Podul Turcului, iasă gios la moară” (DTB V, 39)

*

Aceste câteva observații făcute pe marginea DTB au drept scop să arate că reluarea DTB în alte condiții va trebui să abordeze materialul extrem de bogat al Banatului, lărgind sursele de informare, printre care, în primul rând, aş numi registrele cadastrale. Pentru a fi mai convingător în acest sens, anexez o copie după registrul cadastral al localităților Sadova Veche şi Sadova Nouă.

Pe de altă parte, în stabilirea etimologiilor, este necesară nu doar simpla trimitere la etimon, nu totdeauna cel credibil, ca să nu spun adevărat, ci motivarea explicației etimologice, ceea ce înseamnă aplicarea unor principii pe care le-am sintetizat, adăugând sugestii proprii (vezi Contribuții 1, capitolul *Onomastică*, la

care aş adăuga şi articolele referitoare la *senin*[2], *seninare*[2], precum şi cel despre relația semantică între *moră* „ființă supranaturală" şi *moră* „ridicătură de pământ").

SIGLE

Contribuții 1	= Vasile C. Ioniță, *Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie,* Timişoara, 2002.
DDA	= T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân,* Bucureşti, 1974.
DI	= Academia Română, *Dicționar invers,* Bucureşti, 1957.
DIT I, II	= C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania,* Bucureşti, vol. I (1967), vol. II (1968).
DIVR	= D. M. Pippidi (coord.), *Dicționar de istorie veche a României* [...], Bucureşti, 1976.
DMB	= Costin Feneşan, *Documente medievale bănățene (1440 – 1653),* Timişoara, 1981.
DNFR	= Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie româneşti,* Bucureşti, 1983.
DO	= N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc,* Bucureşti, 1963.
DSLR	= Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române,* Bucureşti, 1982.
Nume de locuri	= Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat,* Timişoara, 1982.
REW	= W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch,* Heidelberg, 1911; ed. a II-a, 1930.
SCO 7	= Universitatea din Craiova, Facultatea de Filologie. Laboratorul de Cercetări Onomastice, *Studii şi cercetări de onomastică,* vol. 7, Craiova, 2002.
T	= „Timpul", cotidian independent, Reşița, anul I, 1990 şi urm.
Toponimia	= Iorgu Iordan, *Toponimia românească,* Bucureşti, 1963.

ANEXA 1

CADASTRUL LOCALITĂȚII SADOVA VECHE

Notă. Registrul cadastral poartă următoarele date (titlu, însemnări): ÓSZAGYVA. krásso-szörényvármegyei kisköszeg katastari térképének másolata az 1914 évimérnöki heliszinelésszerint Budapest 195. M. kir. alaminyomda. Mératarány 1:2880. Magyarorszàg 75 szam k.o. XXXIV. Acestora li se adaugă filele de cadastru din 1873-74.

Prima cifră indică nr. filei; a doua, cifra de localizare, după care e trecută denumirea locului, uneori cu denumirea în româneşte (ceea ce este trecut între paranteze). Când s-a putut, am identificat locul; denumirea actuală am notat-o spațiat.

1.*1.* Szoros I (Strimtura) – S t r â m t u r a ; **1.***2.* Szoros II (Strimtura) – S t r â m t u r a ; **1.***3.* Gornuzel I – C o r n u ț e l; **1.***4.* Ogasa Popy (Ogaschu Popy) – O g a ş u l P o p i i ; **1.***5.* Gornuzel II – C o r n u ț e l ; **1.***6.* Nepom Szt. János; **1.***7.* Sz. örhaz; **1.***8.* Temes – T i m i ş ; **2.***1.* Ogas Mare – O g a ş u l M a r e ; **2.***2.* Gornuzel II (vezi **1.***5.*); **2.***3.* Dényvölgy (Wallia Deny) – V a l e a D e n i i ; **2.***4.* Dényvölgy tarka (Gura vei Deny); **2.***5.* Dény patak; **2.***6.* Gornuzel I; **2.***7.* Denyvölgyhàta (Oberschia vei Deny); **2.***8.* Ogasu Sek (Ogaschu Sek); **2.***9.* Szócset (Schoschet); **2.***10.* Valia Dény patak (Riu Wallia Deny); **3.***1.* Malomárok; **3.***2.* Köves (Petrossa); **3.***3.* Örmáes tarka (Gura Armónischului); **3.***4.* Utöri haz; **4.***1.* Gornuzel III; **4.***2.* Köves; **4.***3.* Szócset.

N.B. Dényvölgy de sub 2.3. nu are nici o legătură cu numele aşezării Valeadeni, sat aparținător com. Brebu, aflat între Caransebeş şi Reşița, căci Sadova Veche şi Sadova Nouă aparțin de Slatina Timiş, aflată la nord de Armeniş. Numele de loc redate spațiat au putut fi identificate, celelalte, deşi traductibile, nu au fost identificate.

ANEXA 2

CADASTRUL LOCALITĂȚII SADOVA NOUĂ

Notă. Atât Sadova Nouă, cât și Sadova Veche apar menționate documentar la aceeași dată (1467). În secolul al XV-lea exista o singură localitate *Sadova,* notată *Zadwa*; abia începând cu anul 1531 apar două localități: *Felsó-Zadwa* şi *Also-Zadwa* (DIT II, 93)*.

1.*1.* Murony patak – Muroniul, p â r â u; **1.***2.* Dosszu Muronyului (Muronyhát); **1.***3.* Fácza Balos (Baloslدal) – B ă l o ş u; **2.***1.* Murony patak; **2.***2.* Murony magaslat (Obersa Muronyului); **2.***3.* Dosszu Muronyului; **2.***4.* Facza Muronyului; **2.***5.* Facza Balos; **2.***6.* Dosszu Balos (Balos hát); **2.***7.* Balos patak; **3.***1.* Facza Dragonului; **3.***2.* Draganu patak; **3.***3.* Murony; **4.***1.* Dosszu Ilovi; **4.***2.* Örményesi oldal (facza Armönisului); **5.***1.* Brusztur; **5.***2.* Obersa armónisului (Orményesi magaslat); **5.***3.* Izvoru Recze; **5.***4.* Hollos Korbului; **6.***1.* Hollos Korbului; 6.*2.* Korbului és nagy Csóra; **6.***3.* Csora mare patak; **6.***4.* Csora mik patak; **6.***5.* Csora mare és mik; **6.***6.* Csora mik; **7.***1.* Csora mik; **7.***2.* Riu Lungh; **7.***3.* Zlobi mik; **7.***4.* Murony patak; **7.***5.* Ruzsje; **7.***6.* Facza Draganului; **7.***7.* Bossz Balos; **8.***1.* Dossz Balos; **8.***2.* Pogare; **8.***3.* Balos; **9.***1.* Facza Dragonului; **9.***2.* Bolován; **9.***3.* Alui Rain; **10.** (filă care cuprinde în întregime ogoare, arătură, sălaşe); **10.***1.* Szadovicza; **10.***2.* Dosszu; **10.***3.* Facza; **11.***1.* Facza; **11.***2.* Vertopi; **11.***3.* Izlaz; **11.***4.* Dosszu; **11.***5.* Izlaz; **12.***1.* Izlaz; **12.***2.* Patula (loc drept cu fâneață n. v. 1.); **12.***3.* Fontineli (Források); **12.***4.* Parosza; **12.***5.* Pojeny (Rétek); **13.***1.* Pojeny; **13.***2.* Izlaz; **13.***3.* Paltinet; **13.***4.* Culmia; **13.***5.* Facza Armönisului; **14.***1.* Izvoru Recze; **14.***2.* Obersa Armónisului; **14.***3.* Csoka vakarului; **14.***4.* Korbului; **14.***5.* Sasza; **15.***1.* Korbului patak; **15.***2.* Korbului; **15.***3.* Csora máre; **15.***4.* Csora mik; **16.***1.* Ruzsje; **16.***2.* Riu Longh; **16.***3.* Riu Dragan; **16.***4.* Facza Draganului; **17.**(*3.* şi *4.* din **16.**); **18.***1.* Dosszu; **18.***2.* Valya Dyenyi (Denyvölgije); **19.***1.* Dosszu; **19.***2.* Izlaz; **20.***1.* Izlaz; **20.***2.* Tilva szkamenelului; **20.***3.* Pojeny; **21.***1.* Pojeny; **21.***2.* Sztriminosza patak; **21.***3.* Alui Balan.

Reşița, str. Nergănița, 19

* Nu am făcut identificarea.